

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра публічного управління, адміністрування та права

Кваліфікаційна робота

на тему: **«ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ»**

Виконала:

студентка академічної групи 401-ПУ
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 281
«Публічне управління та адміністрування»

_____ Є.Є. Гошовська

Науковий керівник:

кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри публічного управління,
адміністрування та права

_____ Г.П. Трегубенко

ЗАВДАННЯ

Бібліографічний опис та анотація кваліфікаційної роботи

Бібліографічний опис: Гошовська Єлизавета Євгеніївна. Інструменти протидії корупції в органах публічного управління. Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права. Кафедра публічного управління, адміністрування та права. Науковий керівник: Трегубенко Галина Петрівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права. Полтава. 2026 рік.

Зміст роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел.

Анотація. У роботі розглянуто теоретико-правові засади протидії корупції в органах публічного управління; досліджено сутність, зміст та характерні риси корупції як суспільно-правового явища; охарактеризовано нормативно-правові та інституційні засади запобігання і протидії корупції в Україні, зокрема генезу вітчизняного антикорупційного законодавства; проаналізовано систему спеціалізованих антикорупційних органів та багаторівневу структуру юридичної відповідальності за корупційні правопорушення; вивчено сучасні організаційно-правові, цифрові та громадські механізми забезпечення антикорупційної діяльності; досліджено зарубіжний досвід використання антикорупційних інструментів; визначено перспективи розвитку, стратегічні напрями вдосконалення та підвищення ефективності антикорупційних механізмів у системі публічного управління України з урахуванням європейського вектора інтеграції.

Ключові слова: публічне управління, запобігання корупції, протидія корупції, антикорупційні інструменти, нормативно-правове регулювання, антикорупційні органи, превентивна модель, відповідальність за корупцію, євроінтеграція, зарубіжний досвід.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	8
1.1. Сутність та зміст поняття корупції в органах публічного управління.....	8
1.2. Нормативно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні.....	13
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	22
2.1. Організаційно-правові механізми протидії корупції в діяльності органів публічної влади.....	22
2.2. Цифрові та громадські механізми забезпечення антикорупційної діяльності.....	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	42
3.1. Зарубіжний досвід використання антикорупційних інструментів.....	42
3.2. Перспективи розвитку та підвищення ефективності антикорупційних механізмів у системі публічного управління України.....	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: Корупція є одним із головних викликів, що підриває засади ефективного публічного управління. Вона спотворює процеси прийняття управлінських рішень, порушує принципи верховенства права, відкритості та підзвітності органів влади, а також знижує рівень суспільної довіри до державних інституцій. Особливої гостроти проблема корупції набуває в умовах воєнного стану, коли від ефективності діяльності органів публічної влади залежить здатність держави оперативно реагувати на численні виклики та забезпечувати належне виконання своїх функцій.

Актуальність впровадження дієвих механізмів запобігання та протидії корупції зумовлена не лише внутрішніми потребами державного розвитку, а й необхідністю підтримання довіри міжнародних партнерів. У сучасних умовах Україна значною мірою спирається на міжнародну фінансову підтримку, зокрема гранти, кредити та інші форми допомоги від іноземних держав і міжнародних організацій. Надання таких ресурсів безпосередньо пов'язане з дотриманням принципів прозорості, підзвітності та ефективного використання коштів. Будь-які корупційні прояви можуть негативно впливати на міжнародний імідж України, послаблювати рівень довіри з боку партнерів та створювати ризики для подальшого залучення фінансової підтримки, що є важливим чинником забезпечення економічної стабільності держави.

Метою дослідження є всебічний аналіз теоретичних і правових засад корупції як суспільно-правового явища, оцінка її впливу на ефективність діяльності органів публічного управління та розроблення пропозицій щодо підвищення дієвості механізмів запобігання і протидії корупції в Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити теоретичні підходи до визначення сутності та змісту корупції як суспільно-правового явища.
- розкрити причини виникнення корупції та проаналізувати її соціально-економічні, політичні й управлінські наслідки.

- охарактеризувати нормативно-правові та інституційні засади запобігання і протидії корупції в Україні.
- проаналізувати сучасні інструменти протидії корупції, що застосовуються в органах публічного управління.
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації антикорупційної політики та визначити можливості його використання в Україні.
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності антикорупційних механізмів та вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини та управлінська діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції.

Предметом дослідження є правові, організаційні, кадрові, цифрові та громадські інструменти і механізми протидії корупції в органах публічного управління.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Завдяки діалектичному методу розглянуто сутність та еволюцію змісту поняття корупції у сфері державного управління (підрозділ 1.1). Формально-юридичний метод застосовано для аналізу нормативно-правової бази антикорупційної політики України (підрозділ 1.2). За допомогою системного та структурно-функціонального методів досліджено організаційно-правові, цифрові та громадські механізми протидії корупції як цілісну систему (Розділ 2). Порівняльно-правовий метод дозволив вивчити та узагальнити передовий зарубіжний досвід антикорупційної діяльності (підрозділ 3.1), а метод прогнозування використано для визначення перспектив підвищення ефективності вітчизняних антикорупційних інструментів (підрозділ 3.2).

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у роботі висновки, аналітичні узагальнення та практичні рекомендації щодо цифровізації та посилення громадського контролю можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для мінімізації корупційних

ризиків, розробки внутрішніх антикорупційних програм, а також у навчальному процесі під час підготовки фахівців за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції кваліфікаційної роботи були оприлюднені під час роботи XIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні»: 23 квітня 2026 р. Полтава. Національний університет імені Юрія Кондратюка.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (що містять 6 підрозділів), висновків та пропозицій, списку використаних джерел (60 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок тексту, з яких основний текст складає 53 сторінки, список використаних джерел розміщено на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Сутність та зміст поняття корупції в органах публічного управління

Серед великої кількості глобальних викликів сучасного суспільного розвитку, з якими стикається наше суспільство, особливо слід виділити проблему корупції, через масштаби та наслідки якої створюється серйозна загроза для сталого функціонування держави та суспільства. Корупція набуває різноманітних форм прояву практично в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері державного управління, оборонному секторі, економіці, фінансовому секторі держави, освіті та науці, охороні здоров'я та інших галузях. Її розповсюдження призводить до погіршення функціонування механізмів надання публічних послуг, зокрема, до прикладу, громадяни нерідко змушені сплачувати за послуги, які відповідно до законодавства надаються безоплатно або на загальнодоступних засадах.

Корупція — це один з найголовніших факторів, який сильно гальмує соціально-економічний і політичний розвиток нашої країни. Вона стає на заваді проведенню реформ, унеможливорює досягнення цілей сталого розвитку, сповільнює євроінтеграцію та робить державне управління менш ефективним. Крім цього, корупція створює загрозу реалізації основ верховенства права, справедливості та демократичного управління. Вона перешкоджає реалізації індивідами своїх прав і свобод, що, як наслідок, посилює недовіру громадян до влади.

Особливо руйнівні наслідки через корупцію має функціонування органів публічної влади та державної служби. Знижується якість виконання управлінських функцій, погіршується якість прийнятих рішень, прослідковується процес перешкоджання формуванню професійного кадрового складу. У результаті суттєво ослаблюється інституційна спроможність держави

та її здатність забезпечувати на належному рівні стабільний суспільний розвиток та реалізацію громадянами своїх прав.[4]

У сучасних умовах корупція залишається одним із найбільш небезпечних факторів, які заважають ефективному функціонуванню держави та її сталому розвитку. Поширення корупції негативно позначається на якості державного та муніципального управління, знижує результативність роботи органів влади та призводить до нераціонального витрачання суспільних ресурсів. Це спричиняє перешкоди на шляху достатнього фінансування критично важливих сфер — охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення та інших стратегічних напрямів.

Крім того, корупція порушує принципи законності, рівності та соціальної справедливості, що звужує можливості громадян захищати свої права та законні інтереси. Проте, слід акцентувати, що толерантне ставлення суспільства до корупції, навіть у найменших проявах, сприяє її міцному укоріненню на всіх рівнях публічного управління, що значно ускладнює боротьбу з нею і забезпечення демократичного розвитку держави. [23].

Загалом, досліджуючи поняття «корупція», в першу чергу слід навести дефініцію, закріплену чинним антикорупційним законодавством, де дане явище визначене як використання спеціальним суб'єктом, наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такому суб'єкту або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [39].

Корупція є багатогранним соціальним, політичним і правовим явищем, яке супроводжує розвиток державності протягом усієї історії людства. Саме походження поняття корупції пов'язують із такими категоріями, як

«розкладання», «руйнування» та «занепад», що відображає її деструктивний вплив на суспільні відносини та державні інститути [8].

У міжнародно-правових документах поняття корупції також має різні підходи до тлумачення. Одним із перших міжнародних актів, у якому було закріплено визначення цього явища, став Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (далі – Кодекс), ухвалений 17 грудня 1979 року на 34-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Відповідно до положень зазначеного документа, корупція охоплює будь-які дії або бездіяльність посадової особи, пов'язані з одержанням, вимаганням чи прийняттям подарунків, обіцянок, винагород або інших неправомірних вигод, які впливають на належне виконання службових обов'язків. При цьому наголошується, що відповідні дії не були б вчинені за відсутності такого незаконного заохочення.

Водночас Кодекс підкреслює, що зміст поняття корупції має визначатися з урахуванням норм національного законодавства кожної держави. Таким чином, цей міжнародний акт став одним із перших документів, який не лише окреслив сутність корупції, а й заклав основу для подальшого формування міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії корупції [25].

Подальший розвиток міжнародного антикорупційного законодавства характеризувався розширенням підходів до розуміння сутності корупції. Зокрема, Міжамериканська конвенція про боротьбу з корупцією, ухвалена 29 березня 1996 року в межах Організації американських держав, закріпила більш широке трактування цього явища. Відповідно до ст. 6 Конвенції, до корупційних діянь віднесено як активний, так і пасивний підкуп державних службовців, а також будь-які дії чи бездіяльність посадової особи під час виконання нею службових повноважень, спрямовані на отримання неправомірної вигоди, переваг або привілеїв для себе чи інших осіб. Таким чином, зазначений міжнародний документ суттєво розширив коло діянь, які визнаються корупційними, акцентуючи увагу не лише на фактах хабарництва, а й на будь-якому зловживанні службовим становищем задля особистої чи сторонньої вигоди [24].

У науковій літературі існують різні підходи до розуміння сутності корупції. Так, С. Серьогін розглядає корупцію як суспільне явище, що проявляється у порушенні правових і морально-етичних норм особами, наділеними повноваженнями у сфері публічного управління, з метою отримання особистої неправомірної вигоди. Такий підхід акцентує увагу на морально-правовій природі корупції та її зв'язку зі зловживанням службовим становищем [50].

На думку В. Трепака, корупція являє собою складне системне соціальне явище, сутність якого полягає у неправомірному використанні особами, наділеними владними або управлінськими повноваженнями, свого службового статусу, авторитету чи посадового становища в особистих або групових інтересах. Наслідком таких дій стає деградація інститутів влади, зниження ефективності державного управління та порушення належного функціонування суспільних відносин [53, с.190].

Негативні наслідки корупції у сфері публічного управління мають руйнівний характер, оскільки вона суттєво підриває довіру громадян до державних інституцій та ставить під сумнів легітимність влади. Корупційні практики деформують цілі, функції та пріоритети діяльності органів публічної влади, перетворюючи державний апарат на інструмент незаконного збагачення та домінування окремих груп впливу за рахунок суспільних інтересів.

Унаслідок корупційного перерозподілу бюджетних коштів відбувається їх неефективне використання та розкрадання, що призводить до збагачення вузького кола політико-економічних еліт на тлі погіршення соціально-економічного становища більшості населення та зростання соціальної нерівності. Суттєвими є також негативні економічні наслідки корупції, оскільки вона обмежує можливості раціонального розвитку господарської системи, стримує інноваційні процеси, знижує мотивацію до підприємницької діяльності та призводить до відтоку ресурсів із реального сектору економіки. У результаті закріплюються неефективні моделі виробництва та застарілі економічні інститути.

Крім того, масштабна корупція у політичній сфері спотворює механізми демократичного представництва, перетворює виборчі процеси на інструмент боротьби за перерозподіл ресурсів під прикриттям популістських гасел, сприяє зниженню рівня політичної активності громадян [3, с.9-10].

Економічні наслідки корупції насамперед проявляються у значних фінансових втратах держави, що виникають через нецільове використання та привласнення бюджетних коштів, штучне завищення вартості товарів і послуг у процесі публічних закупівель, а також через надання пільг і дотацій «лояльним» суб'єктам господарювання. Окрему проблему становить ухилення від оподаткування, яке часто відбувається за сприяння корумпованих посадових осіб.

За оцінками експертів, щорічні втрати української економіки від корупційних проявів сягають близько 20 млрд доларів США, що становить майже чверть державного бюджету. Такий масштаб втрат свідчить про системний характер проблеми та її значний вплив на фінансову стабільність держави.

Крім того, корупція істотно деформує структуру бюджетних видатків, спрямовуючи фінансові ресурси переважно на великі інфраструктурні проекти, оборонні закупівлі та державні замовлення, де існують високі ризики отримання неправомірної вигоди. Водночас фінансування соціально значущих сфер, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист, часто скорочується або залишається недостатнім, що негативно впливає на рівень добробуту населення та розвиток людського капіталу [52, с.23].

Поширення корупційних практик у значних масштабах істотно знижує рівень довіри громадян до інститутів публічної влади, водночас сприяючи формуванню в суспільстві правового нігілізму та поширенню деструктивних моделей поведінки. За таких умов населення дедалі частіше сприймає проголошені демократичні принципи та процедури як формальні й недієві, що призводить до втрати переконання у можливості досягнення життєвого успіху на засадах законності та доброчесності.

Згідно з результатами соціологічних досліджень, понад 60% опитаних громадян України вважають, що більшість людей за сприятливих обставин схильні давати хабарі для вирішення власних питань. У ситуації поширеного правового песимізму посилюються процеси так званої негативної селекції в системі публічної служби, коли доброчесні та принципові фахівці витісняються особами, орієнтованими переважно на особисте збагачення та використання службового становища у власних інтересах [18].

Таким чином, корупція в органах публічного управління являє собою зловживання посадовими повноваженнями для отримання особистої вигоди, що проявляється у формі хабарництва, зловживання владою, незаконного привласнення фінансових та матеріальних ресурсів тощо. Характерними рисами корупції є її суб'єктивний характер, тобто це дія або бездіяльність, що спрямована на досягнення особистої вигоди, порушення правових норм, законів та принципів справедливості, вона підриває довіру до публічних інститутів, створює соціальну нерівність і приводить до економічних і соціальних втрат. Присутність корупції в органах публічного управління спотворює механізми демократичного представництва, підриває довіру громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування та сприяє зниженню рівня соціальної та політичної активності громадян.

1.2. Нормативно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні

Нормативно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні становлять систему взаємопов'язаних правових норм, закріплених у законодавчих та підзаконних актах, а також у міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України. Вони визначають принципи функціонування антикорупційної політики держави, регламентують діяльність уповноважених органів, встановлюють правові механізми запобігання

корупційним правопорушенням, порядок їх виявлення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності.

Одним з початкових етапів розвитку правового регулювання протидії корупції можна вважати Конституцію гетьмана Пилипа Орлика, в якій зокрема було зазначено: «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади. Тому остаточно постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав» [13].

Що ж до новітнього періоду розвитку державного управління в Україні термін «корупція» поширився у середині 1990-х років, зміст якого визначався від ототожнення з хабарництвом до трактування її як абсолютно нового небезпечного явища [23].

Дослідники генезису процесу запобігання і протидії корупції після здобуття Україною незалежності виділяють кілька періодів протидії корупції. Зокрема, у колективній науковій праці за редакцією І.О. Ревак визначено такі періоди, відображені у таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Періодизація розвитку антикорупційної політики в Україні

(розроблено автором на основі [19])

Назва етапу	Хронологічні межі	Ключові особливості та заходи	Основні проблеми та недоліки
1) Ідео-логічний	1991 – 1994 рр.	Проблема боротьби з корупцією набуває актуальності у суспільстві та політикумі.	Корупція стрімко поширюється через формування сприятливого для неї середовища.

2) Адміністративно-командний	1994 – 1995 рр.	Активна фаза протидії; прийнято низку нормативно-правових актів; у правоохоронних органах створено слідчо-оперативні групи для розслідування особливо важких економічних злочинів.	Наступ не мав значного успіху через брак кваліфікованих кадрів та відсутність комплексного підходу.
3) Координації зусиль проти корупції	1996 – 1997 рр.	Прийняття програмних державних нормативних актів; оновлення лав правоохоронців; реальні спроби створити Національне бюро розслідувань України.	Заходи були спрямовані на подолання наслідків, а не причин корупції, оскільки саме поняття не було глибоко вивчене.
4) Системного підходу	з 1998 р.	Вдосконалення нормативно-правової бази; підписання України під Цивільною конвенцією проти корупції; застосування наукових методів (аналіз, синтез, моделювання тощо).	<i>Період характеризується переходом до системної наукової протидії.</i>

Загалом, необхідність наступних змін антикорупційного законодавства України виникла ще у 1999 році з метою його приведення у відповідність до міжнародних стандартів, коли Україна приєдналась до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, а після підписання у 2003 році Додаткового протоколу до зазначеної Конвенції, та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції розробка зазначеного пакету антикорупційних законопроектів стала найактуальнішим 37 завданням у сфері запобігання та протидії корупції, оскільки у зазначених міжнародних документах встановлюються механізми співпраці та забезпечення ефективності зусиль країни у галузі запобігання та викорінення корупції, що є обов'язком всіх держав [20].

Прийняття Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» у 2002 році мало б сприяти розробці та реалізації ефективної і скоординованої політики протидії корупції, зокрема створенню умов для самостійності органів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, з метою виконання ними своїх функцій ефективно та в умовах незалежності від будь-якого неналежного впливу, а також підготовці спеціалізованого персоналу для

виконання покладених на нього функцій; створенню, підтримці і зміцненню системи працевлаштування, проходження служби, просування по службі та виходу у відставку державних службовців, і, у відповідних випадках, інших публічних посадових осіб, що не обираються, для того, щоб поглибити усвідомлення ними ризиків, що поєднані з корупцією і пов'язані з виконанням ними своїх функцій; збільшення рівня прозорості і звітності в управлінні публічними фінансами, тощо [5].

Також варто згадати ратифікацію 18 жовтня 2006 року Українським Парламентом найважливіших антикорупційних конвенцій, встановивши обов'язковість для нашої держави загальновизнаних у цивілізованому світі антикорупційних стандартів: Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. При цьому, умовою набрання чинності двома останніми Конвенціями було набрання чинності законом України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення.

Подальший процес вдосконалення поняття корупції в новітній період розвитку України зумовлений активною фазою реформування національного законодавства під впливом вже євроінтеграційних процесів у державі. Визначення корупції поступово розширювалося, що підтверджується змінами до антикорупційного законодавства. Так, варто згадати Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» 2009 року, який був покликаний визначити основні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави [40].

Нова редакція вищезгаданого закону, датована 2011 роком, оновила та деталізувала антикорупційне законодавство, було уточнено понятійну базу та суб'єктний склад, а також конкретизувала вимоги щодо фінансового контролю

(декларування майна, доходів), було доопрацьовано механізми запобігання конфлікту інтересів, відповідальність за порушення антикорупційних правил, а також більш чітко визначено роль уповноважених органів та процедурні механізми реалізації норм [41].

Закон України «Про запобігання корупції» 2015 р. став принципово новим етапом формування цілісної та сучасної антикорупційної системи в Україні, яка відповідає міжнародним стандартам і базується на превентивному підході. На відміну від попередніх редакцій антикорупційного законодавства, було суттєво приділено уваги не лише на покаранні за корупцію, а насамперед її попередженні, через встановлення правил поведінки для публічних службовців.

Одними із ключових нововведень слід відзначити запровадження обов'язкового електронного декларування доходів, майна та витрат посадових осіб, що забезпечило більшу прозорість їх діяльності та поширення дії закону не лише на державних службовців, а й зокрема посадових осіб місцевого самоврядування [39].

Також було створено та запроваджено спеціальний центральний орган – Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), на якого було покладено повноваження щодо формування та реалізації антикорупційної політики.

Окрім вищезгаданого Національного агентства з питань запобігання корупції до систему антикорупційних органів України входять:

- Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) – центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Основним завданням й метою діяльності НАБУ визначено протидію корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять

загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [46].

- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП) здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України, забезпечує підтримання державного обвинувачення в суді у відповідних провадженнях та здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Положеннями ст. 8-1 Закону України «Про прокуратуру» зазначений орган є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, що є державною власністю, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [48].

- Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України. Його завдання регламентовано положеннями ст. 3 Закону України «Про вищий антикорупційний суд», зокрема здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [36].

- Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади

яких віднесено до першої - третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України та злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [38].

- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Агентство з розшуку та менеджменту активів або АРМА) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [47].

Система юридичної відповідальності за корупцію в Україні є багаторівневою та охоплює як адміністративні правопорушення превентивного характеру, так і кримінальні злочини, що становлять підвищену суспільну небезпеку. Це дозволяє забезпечувати комплексний підхід до протидії корупції – від запобігання до суворого покарання.

Адміністративна відповідальність у сфері запобігання корупції має превентивний (запобіжний) характер і спрямована на недопущення більш тяжких корупційних злочинів. Вона забезпечує дотримання дисципліни у сфері публічної служби та формує правосвідомість посадових осіб, що, в свою чергу,

забезпечує оперативне реагування на порушення службової дисципліни. Нормативно-правовим джерелом регулювання даного виду відповідальності є Кодекс України про адміністративні правопорушення, а саме Глава 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (ст. 172⁻⁴- 172⁻⁹⁻²) [15].

Щодо кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, то вона є найсуворішим видом юридичної відповідальності у сфері протидії корупції та застосовується у випадках вчинення суспільно небезпечних діянь, які містять ознаки кримінального правопорушення. Її метою є не лише покарання винних осіб, а й запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень та відновлення порушеної справедливості. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення полягає у застосуванні державного примусу до осіб, які зловживають владою, службовим становищем або іншими наданими повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди. Вона характеризується підвищеним рівнем суспільної небезпеки таких діянь та суворістю санкцій [54, с. 233].

Нормативно-правовим джерелом регулювання даного виду відповідальності є Кримінальний кодекс України, однак варто акцентувати, що окрім спеціального розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (ст.364-370), відповідальність за вчинення корупційних правопорушень передбачена й іншими статтями, наприклад ст.191, 384 [54, с. 234].

Розкриваючи поняття нормативно-правових засад запобігання і протидії корупції в Україні слід зазначити, що це комплексна багаторівнева система правового регулювання, що охоплює конституційні положення, спеціальне антикорупційне законодавство, норми Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також міжнародно-правові акти, ратифіковані державою.

Сформована правова база визначає принципи державної антикорупційної політики, закріплює механізми запобігання корупційним правопорушенням, регламентує діяльність уповноважених органів та встановлює юридичну

відповідальність за порушення антикорупційних вимог. Особливе значення має Закон України «Про запобігання корупції», який запровадив превентивну модель протидії корупції, зосереджену на мінімізації корупційних ризиків у публічному управлінні.

Водночас кримінально-правові та адміністративно-правові норми забезпечують механізм державного примусу, що дозволяє реагувати на корупційні правопорушення залежно від ступеня їх суспільної небезпеки. Важливу роль у системі відіграють також міжнародні стандарти, які сприяють гармонізації національного законодавства з європейськими та глобальними підходами.

Таким чином, нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції в Україні сформувалися як комплексна система правового регулювання, що поєднує національне законодавство та міжнародні антикорупційні стандарти. У процесі свого розвитку антикорупційна політика держави пройшла шлях від окремих заходів боротьби з корупцією до створення сучасної превентивної моделі, спрямованої на мінімізацію корупційних ризиків. Важливу роль у цьому відіграли прийняття Закону України «Про запобігання корупції», запровадження електронного декларування та створення спеціалізованих антикорупційних органів. Сучасна система протидії корупції забезпечує як попередження корупційних проявів, так і притягнення винних осіб до адміністративної та кримінальної відповідальності, що сприяє підвищенню прозорості державного управління та зміцненню принципів верховенства права.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Організаційно-правові механізми протидії корупції в діяльності органів публічної влади

Проходження публічної служби в Україні супроводжуються низкою об'єктивно-існуючих факторів, що надають можливість використовувати особою надані їй службові повноваження чи пов'язані із ними можливостями з метою одержання неправомірної вигоди або відповідної обіцянки для себе чи інших осіб. Це, в свою чергу, й породжує корупцію, як складносистемне та багатозначне соціально-правове явище. Окреслені суспільно-негативні наслідки обумовлюють необхідність формування широкого спектру механізмів протидії корупційним ризикам в системі публічної служби в Україні, спрямованих на їхню мінімізацію обсягів та подальше усунення.

Першим основоположним механізмом протидії корупційним ризикам в системі публічної служби в Україні слід визначити усунення факторів, що стимулюють корупцію, в законодавчих та інших нормативно-правових актах. Значимість даного механізму визначена тим, що нормативно-правові акти є основним джерелом права в Україні, якими регламентуються всі суспільні відносини, що мають місце в нашій державі. Недоліки в нормативно-правовому регулюванні, які виражені у формі колізій, прогалин, поширеності дискреційних повноважень, неточності порядку та процедур виконання функцій держави та місцевого самоврядування, порушення балансу інтересів та надмірні обтяження для отримувачів публічних послуг обумовлюють наявність в законах та підзаконних актах у сфері публічного управління можливих корупційних ризиків в системі публічної служби в Україні. З метою виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, і розроблення рекомендацій щодо їх усунення чинним законодавством передбачене проведення антикорупційної експертизи [2].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про запобігання корупції» поняття антикорупційної експертизи закріплене як «діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією» [39].

В.Л. Ортинський зазначає, що «телеологічною особливістю антикорупційної експертизи є її націленість на пошук у нормативних текстах положень, що створюють умови для прояву корупції, і їх усунення за допомогою вилучення з текстів нормативних правових актів, доповнення нормативно-правових актів відповідними змінами, викладу норм правових актів у новій редакції. Антикорупційна експертиза належать до юридичних експертиз і найбільше функціонально схожа на правову експертизу, хоча має загальні ознаки та характеристики, спільні з іншими видами юридичних експертиз (громадська, спеціалізована, кримінологічна)» [28, с.68].

При дослідженні механізму антикорупційної експертизи слід звернутись також до Наказу Міністерства юстиції України від 18 березня 2015 року № 383/5 «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи», яким визначено такі завдання даного виду юридичної експертизи:

- «проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень;
- підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів корупціогенних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення» [11].

За загальним правилом, основним суб'єктом проведення антикорупційних експертиз є Міністерство юстиції України. Однак, законодавцем визначено й певні винятки із цього правила. Так, «антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, які внесено на розгляд

Верховної Ради України народними депутатами України, провадиться комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією».

Національне агентство з питань запобігання корупції також за своєю ініціативою може провадити антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України. Порядок останньої визначається Наказом даного органу «Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції» від 29 липня 2020 року № 325/20. Антикорупційна експертиза проектів актів проводиться з метою виявлення в них положень, які самотійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією (корупціогенних факторів), та розроблення рекомендацій щодо їх усунення. Національне агентство може проводити антикорупційну експертизу проектів актів, внесених на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України, за власною ініціативою [44].

Наступним невід'ємним організаційно-правовим механізмом протидії корупційним ризикам у системі публічної служби в Україні є фінансовий моніторинг за суб'єктами публічної влади.

Н.Л. Малиновська та А.Г. Непомнюща у своїй науковій праці зазначають, що декларування доходів сприяє виконанню наступних завдань: підвищенню прозорості і довіри громадян до керівництва держави за допомогою обнародування інформації про доходи та майно публічних службовців, з тим щоб продемонструвати, що їм немає чого приховувати; наданню допомоги керівникам державних установ у попередженні конфлікту інтересів між їх співробітниками і у вирішенні таких ситуацій, коли вони виникають, для забезпечення сумлінності серед співробітників їх установ; моніторингу змін матеріального добробуту публічних службовців, з тим щоб запобігти зловживанням з їх боку і оберегти їх від несправедливих звинувачень, а також встановити повний масштаб неправомірного збагачення та іншої незаконної діяльності [21, с.190].

Положеннями ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» визначено чотири різновиди декларацій, що подаються суб'єктами публічної адміністрації: «щорічна декларація, декларація особи, яка припиняє діяльність (перед звільненням), декларація особи, яка припинила діяльність (декларація «після звільнення»), декларація особи, яка претендує на зайняття посади (декларація «кандидата на посаду»). Відмінності між вказаними різновидами обумовлюються періодом їхнього подання та охопленням звітного періоду.

У ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» зазначено, що до наведених декларацій суб'єкти публічного управління подають інформацію щодо доходів, майна, цінних паперів, активів, інших корпоративних прав, фінансових зобов'язань, видатків, правочинів тощо. Надана інформація включається до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та надалі підлягає перевірці Національним агентством з питань запобігання корупції. НАЗК проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю: щодо своєчасності подання, щодо правильності та повноти заповнення, логічний та арифметичний контроль. Також законодавством передбачено й проведення повної перевірки декларацій, що за своєю суттю полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності. Підставою для проведення такого різновиду перевірки декларацій може виступати зайняття особою відповідального та особливо відповідального становища чи посади пов'язаної з високим рівнем корупційних ризиків, а також одержання інформації про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей [39].

Наступним елементом ланки організаційно-правових механізмів протидії корупційним ризикам виступає моніторинг способу життя суб'єктів

декларування. Останній, у відповідності до статті 51 Закону України «Про запобігання корупції» являє собою «вибіркове постійне спостереження за способом життя публічних управлінців задля встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам у відповідності до декларації такої особи, поданої згідно до вказаного нормативно-правового акту» [39].

Варто зауважити, що чинне антикорупційне законодавство не містить тлумачення словосполученню «спосіб життя». У своїй праці Т.О. Коломоєць та С.М. Кушнір розуміють як «факти, які вказують на те, як особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, живе з розрахунку використання тих коштів, які отримує за реалізацію та захист публічних інтересів під час виконання своїх службових повноважень, і чи не використовує вона переваги публічної служби для задоволення своїх приватних інтересів або ж приватних інтересів осіб, безпосередньо пов'язаних із нею» [16, с.51].

Суб'єктом здійснення даного моніторингу є Національне агентство з питань запобігання корупції. Підставою для проведення моніторингу способу життя публічних управлінців вважається інформація, що одержується від фізичних та юридичних осіб, засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації та містить відомості щодо невідповідності рівня життя суб'єктів декларування задекларованим останніми майну і доходам. Разом з тим, задля забезпечення таємниці приватного життя, законодавцем у частині третій 51⁴ Закону України «Про запобігання корупції» наголошується, що «даний захід має провадитись із дотриманням положень чинного законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи». Безпосередній порядок проведення моніторингу способу життя публічних управлінців визначено Наказом НАЗК «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» [42].

Оскільки нормативно-правовими актами детально не визначено специфіку даного моніторингу, Дмитрієв Ю.В. доречно зазначає, що більшість

цих заходів передбачає вжиття заходів, що безпосередньо пов'язані з обмеженням прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією України, а отже, не можуть бути законно використані громадськістю та органами державної влади, не наділеними правоохоронними функціями [12, с.63].

Загалом, на сьогодні міжнародними експертами пропонується три загальновизнані механізми моніторингу способу життя публічних осіб, які ефективно використовуються в більшості країн задля запобігання корупції, серед яких визначають такі:

а) «кабінетне дослідження», сутність якого полягає в перевірці, порівнянні інформації, наданої особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у деклараціях із відомостями з «відкритих джерел» щодо способу життя особи (іноді цей механізм також називають «аналізом документів», «документальною перевіркою відомостей»);

б) спостереження на місці («польове дослідження»), яке полягає у візуальному огляді, «відкритому огляді на місці», спостереженні за «конкретним об'єктом доходу, майном чи витратами, які можуть бачити будь-який громадянин, у публічному просторі», що дає змогу з'ясувати, чи суперечить реальний спосіб життя особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, задекларованим нею відомостям;

в) «комбінована» або «змішана» форма, яка передбачає поєднання як «кабінетного дослідження», так і «польового дослідження», тобто документальна перевірка й аналіз у поєднанні зі спостереженням на місці» [26].

Наступним організаційно-правовим механізмом протидії корупції є прийняття антикорупційних програм, спрямованих на управління корупційними ризиками у діяльності конкретного органу влади.

Антикорупційна програма являє собою документ, виконання якого сприяє формуванню негативного ставлення працівників державних органів та юридичних осіб до корупції. Він визначає правила, стандарти і процедури щодо виявлення, протидії та запобігання корупції.

Відповідно чинного законодавства, а саме ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що в Адміністрації Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Офісі Генерального прокурора, Службі безпеки України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, державних цільових фондах, Апараті Ради національної безпеки і оборони України, Рахунковій палаті, Центральній виборчій комісії, Вищій раді правосуддя, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласних радах, Київській та Севастопольській міських радах, Раді міністрів Автономної Республіки Крим мають бути прийняті антикорупційні програми. Слід звернути увагу, що, за загальним правилом, антикорупційні програми приймаються шляхом затвердження керівниками конкретних суб'єктів публічного управління. Однак, як вбачається із положень статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» існують й окремі винятки. Так, антикорупційні програми в Апараті Ради національної безпеки і оборони України приймаються шляхом затвердження Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, в Національному банку України приймаються шляхом затвердження Правлінням банку, в Рахунковій палаті, Центральній виборчій комісії, Вищій раді правосуддя, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласних радах, Київській та Севастопольській міських радах, Раді міністрів Автономної Республіки Крим приймаються шляхом затвердження їх рішеннями [39].

Координування та надання методичної допомоги державним органам, органам місцевого самоврядування у підготовці та виконанні їхніх антикорупційних програм здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції. З метою реалізації цих повноважень НАЗК видано наказ № 830/21 від 28.12.2021, яким затверджено методологію управління корупційними ризиками, порядок подання антикорупційних програм, змін до них на погодження до

Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження, типову антикорупційну програму юридичної особи [35].

Наступним елементом ланки організаційно-правових механізмів протидії корупційним ризикам в системі публічної служби в Україні доцільно виділити проведення спеціальної перевірки осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави.

Відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 25 березня 2015 року № 171 «спеціальна перевірка проводиться стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто [30].

Перелік посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків затверджено наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.11.2023 № 249/23, до яких відносяться посади:

1. Посади керівників секретаріатів Верховної Ради України та їх заступників, якщо такі посади належать до патронатної служби, за умови виконання ними організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій.

2. Посади працівників Офісу Президента України, за винятком посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища.

3. Посади членів Рахункової палати, а також членів інших державних колегіальних органів, за винятком посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища.

4. Посади керівників та заступників керівників структурних підрозділів у складі самостійних структурних підрозділів центрального апарату Національного банку України.

5. Посади керівників та заступників керівників державних підприємств, установ, організацій, інших суб'єктів господарювання, призначення яких (укладення контракту з якими) здійснюють державні органи або наглядові ради таких юридичних осіб.

6. Посади керівників підприємств, які здійснюють діяльність у галузі містобудування, житлово-комунального господарства; використання та охорони земель, природних ресурсів і охорони довкілля; соціально-економічного розвитку; транспорту та дорожнього господарства; управління майном, торгівлі та розвитку підприємництва, призначення яких (укладення контракту з якими) здійснює міський голова міста Києва та Севастополя.

7. Посади державної служби категорії «В», визначені структурою державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, які не перебувають у складі самостійних структурних підрозділів, - є самостійними у своїй діяльності, підпорядковуються безпосередньо керівнику або заступнику керівника державного органу.

8. Посади голів постійних комісій з питань бюджету обласних, Київської та Севастопольської міських рад (у разі якщо вони працюють у раді на постійній основі).

9. Посади міських (міст районного значення) голів, селищних і сільських голів.

10. Посади заступників голів місцевих державних адміністрацій, за винятком посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища.

11. Посади керівників, заступників керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя та керівників районних (об'єднаних районних) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

12. Дипломатичні посади категорій «А» та «Б» в органах дипломатичної служби [43].

Слід конкретизувати, що у відповідності до чинного законодавства спеціальній перевірці підлягають відомості відносно:

- «наявності судового рішення, яке набрало законної сили, у відповідності до якого особа притягалась до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;
- факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;
- достовірності відомостей, вказаних у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- наявності в особи корпоративних прав;
- стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;
- відношення особи до виконання військового обов'язку;
- наявності в особи допуску до державної таємниці (якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади);
- поширення на особу регламентованої Законом України «Про очищення влади» заборони займати відповідну посаду.

Наостанок слід зазначити про такий організаційно-правовий механізм антикорупційної діяльності як обов'язок створення у складі органів публічного управління уповноважених структурних підрозділів (уповноваженої особи), відповідальних за проведення оцінки корупційних ризиків та безпосереднє проведення останньої, що врегульовано положеннями статті 13 [39].

Так, основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи), відповідно до зазначеної правової норми, є:

- 1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій;

3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до цього Закону порядку;

6) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

7) забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

9) здійснення заходів з виявлення порушень вимог законодавства з питань лобіювання, повідомлення Національному агентству про виявлені порушення.³

Також основні завдання, функції та права уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції містяться в наказі Національним агентством з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21, яким також визначено, що уповноважений підрозділ утворюється у державному органі, органі влади Автономної Республіки Крим, органі місцевого самоврядування, територіальному (міжрегіональному) органі, державному цільовому фонді, підприємстві, установі, організації, перелік яких визначений у

частині першій статті 13¹ Закону України «Про запобігання корупції», як самостійний та функціонально незалежний структурний підрозділ з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених Законом.

У свою чергу, уповноважена особа призначається на окрему посаду, утворену у штатному розписі відповідного органу, на яку покладено повноваження з виконання функцій уповноваженої особи. Уповноважена особа може визначатися шляхом покладення на одного з працівників відповідного органу функцій уповноваженої особи [45].

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що чинне антикорупційне законодавство України сформувало цілісну систему організаційно-правових механізмів запобігання та протидії корупції у сфері публічної служби. З урахуванням причин виникнення та особливостей прояву корупційних ризиків у діяльності органів публічної влади такі механізми охоплюють як комплекс організаційних, правових та управлінських заходів, які реалізуються безпосередньо органами публічного управління з метою виявлення, мінімізації та усунення корупційних ризиків, а також недопущення корупційних проявів у процесі виконання покладених на них функцій і повноважень, так і систему заходів, які провадяться уповноваженими органами з питань запобігання та протидії корупції з метою мінімізації обсягів й усунення корупційних ризиків і корупції в системі публічної служби в Україні.

2.2. Цифрові та громадські механізми забезпечення антикорупційної діяльності

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства та посилення процесів глобалізації традиційні форми взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування з громадянами та суб'єктами господарювання не завжди відповідають потребам суспільства. Саме тому дедалі більшого поширення набуває використання сучасних інформаційно-комунікаційних

технологій, які дозволяють зробити державне управління більш відкритим, доступним та ефективним.

Одним із найважливіших напрямів цифрової трансформації публічного управління є впровадження електронного урядування. Під електронним урядуванням розуміють форму організації діяльності органів публічної влади, яка ґрунтується на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій з метою забезпечення якісної взаємодії між державою, громадянами та бізнесом. Його основною метою є підвищення доступності публічних послуг, забезпечення прозорості діяльності органів влади та створення умов для ефективного обміну інформацією.

Електронне урядування передбачає комплексний та орієнтований на потреби користувачів підхід до надання адміністративних послуг, що сприяє спрощенню бюрократичних процедур і скороченню часу на отримання необхідних сервісів. Водночас його впровадження потребує модернізації системи державного управління, удосконалення нормативно-правового забезпечення, розвитку технічної інфраструктури та належного фінансування [6].

Необхідною умовою ефективного надання електронних послуг є створення спеціальних інноваційних ресурсів.

Головним сервісом надання електронних послуг в Україні є портал «Єдиний державний веб-портал електронних послуг ДІЯ». На даний час на сервісі доступно понад 160 послуг, які надаються через інформаційні системи різних органів виконавчої влади. Проте перелік електронних адміністративних послуг постійно розширюється. Також варто відзначити запуск мобільного застосунку порталу Дія, в якому вже доступні понад 70 державних послуг, зокрема закордонний паспорт, паспорт громадянина України у формі картки, картка платника податків, довідка переселенця, свідоцтво про народження дитини, посвідчення водія, свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, інформація щодо страхового полісу автомобіля,. Доступними є оплата штрафів за порушення Правил дорожнього руху та оплата боргів за виконавчими провадженнями. Також реалізована можливість ділитися копіями цифрових

документів, перевірка дійсності цифрових документів іншої людини. Мобільний застосунок відображає ту інформацію, яка є в реєстрах. Є-документи в Дії є цифровими аналогами паперових документів [29].

Також, на вимоги Закону України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI та з метою впорядкування й надання вичерпної інформації про адміністративні послуги, надання адміністративних та інших публічних послуг в електронному вигляді, в Україні функціонує Портал електронних сервісів Мінекономіки (<https://my.gov.ua/>). На Порталі можна знайти перелік адміністративних послуг як для громадян, так і для бізнесу [34].

До інших веб-ресурсів надання електронних послуг також належать: 1) Електронний кабінет платника податків (<https://cabinet.tax.gov.ua/>). аний ресурс надає можливість фізичним та юридичним особам надавати податкову звітність, листуватися з податковими органами, отримувати актуальну інформацію про стан розрахунків з бюджетом тощо;

2) Портал електронних послуг Пенсійного фонду України (<https://portal.pfu.gov.ua/>). Цей сервіс дає можливість ознайомитися з електронною пенсійною справою, отримати дані з Реєстру застрахованих осіб, сформулювати звернення до органів Пенсійного фонду України тощо;

3) Портал електронних сервісів Мін'юсту (<https://kap.minjust.gov.ua/>). Для громадян пропонуються окремі е-послуги з реєстрації бізнесу та громадських організацій, отримання документів з державних реєстрів Міністерства юстиції України; повторна видача документів тощо;

4) Веб-ресурс «Електронний кабінет водія» (<https://edriver.hsc.gov.ua/>). Даний сервіс дозволяє здійснювати перевірку та оплату адміністративних правопорушень; отримати інформації про авто та посвідчення водія; перевірити авто по VIN-коду; створити запис в електронну чергу тощо.

Аналіз наведених сервісів дає змогу зробити висновок, що завдяки електронному управлінню виключається прямий контакт між громадянами, підприємствами і службовцями муніципалітету, оскільки послуги, необхідні громадянам, надаються їм в електронному вигляді. Подаючи своє замовлення,

кожен громадянин повинен заповнити електронну форму, в якій повідомляє про специфіку послуги, необхідні для виконання замовлення дані, дає свою адресу для кореспонденції. Кожна адміністрація має свою власну систему, яка працює на загальній платформі та інтегрована в єдине середовище для обміну електронними документами, що дає змогу запитувати й отримувати електронні послуги громадянами та іншими установами і відомствами.

Завдяки наявності наведених сервісів, відбувається не лише демократизація сфери публічного управління, забезпечується відкритість та прозорість діяльності суб'єктів публічного управління, а й знижується ймовірність корупційних ризиків через виключення у деяких випадках безпосереднього контакту зі службовцями та автоматизацію прийняття окремих публічно-управлінських рішень. Цифрові технології дають можливість забезпечити реальне підвищення ефективності публічного управління за умови дотримання наступних вимог:

- 1) закріплення на законодавчому рівні реальних гарантій захисту персональних даних;
- 2) дотримання умов інформаційної та кібербезпеки, освоєння нових засобів захисту інформації у інформаційно-комунікативних системах;
- 3) підвищення комп'ютерної, інформаційної грамотності та культури громадян, службовців, посадових осіб;
- 4) подолання цифрової нерівності, а також формування належної інфраструктури для функціонування системи електронного урядування;
- 5) законодавче врегулювання електронного документообігу в органах публічно-владного управління;
- 6) формування єдиної інформаційно-комунікативної системи, яка об'єднає всі основні сервіси [1, с.169].

Також слід приділити увагу наявності певних громадських механізмів забезпечення антикорупційної діяльності. Досвід багатьох країн свідчить про те, що активність громадян, зацікавлених у подоланні корупції, є головною передумовою досягнення цієї мети. Проте варто розуміти важливість ролі

громадяни у боротьбі з корупцією, адже очищення від неї неможливе без зусиль звичайних людей. Як зазначає А.В. Марченко, громадськість є важливим елементом антикорупційної системи поряд із антикорупційними органами, а їх ефективна та злагоджена взаємодія дасть змогу мінімізувати масштаби поширеності корупції в Україні та провести в Україні впроваджені антикорупційною реформою заходи щодо запобігання та протидії корупції [22, с.23].

Аналізуючи окремі положення антикорупційного законодавства України, можна стверджувати щодо демократичного реформаторського підходу до створення нових антикорупційних органів в Україні (НАБУ, НАЗК, ДБР, АРМА). Саме через наявність громадських органів, які здійснюють контроль за процесами створення та функціонування зазначених антикорупційних структур реалізовується безпосередній вплив громадськості.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про запобігання корупції», при НАЗК діє Громадська рада, яка здійснює громадський контроль за її діяльністю. До її складу входять 15 осіб, кандидатури яких сформовані відповідно до результатів відкритого й прозорого конкурсу. Конкурс з формування складу Громадської ради проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [39].

Громадська рада в межах своїх повноважень:

1) обирає зі своїх членів до трьох представників, які входять до складу комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у Національному агентстві та дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців Національного агентства;

2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;

3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;

4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;

5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;

6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;

7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;

8) здійснює інші повноваження, передбачені Положенням про Громадську раду при Національному агентстві.³

Також варто згадати й про раду громадського контролю при НАБУ, створення та функції якої передбачені статтею 31 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Рада громадського контролю при НАБУ виконує наступні завдання:

1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного бюро;

2) розглядає звіти Національного бюро і затверджує свій висновок щодо них;

3) обирає з її членів двох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії Національного бюро;

4) має інші права, передбачені Положенням про Раду громадського контролю.¹⁹

Додатково, з метою регулювання діяльності даного громадського механізму відповідною постановою Кабінету Міністрів України затверджено положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро та порядок, що визначає процедуру формування Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро на засадах відкритого та прозорого конкурсу [32].

В рамках дослідження доцільно також зазначити про наявність Ради громадського контролю, що утворюється для забезпечення прозорості й цивільного контролю за діяльністю ДБР.

Відповідно до ст. 28 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», з метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при ДБР утворюється Рада громадського контролю у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу.

В рамках своєї діяльності Рада громадського контролю:

- 1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Державного бюро розслідувань;
- 2) розглядає звіти Державного бюро розслідувань і затверджує свій висновок щодо них;
- 3) обирає з її членів трьох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань;
- 3⁻¹) розробляє та затверджує Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань;
- 4) має інші права, передбачені Положенням про Раду громадського контролю.

Аналогічно органам громадського контролю НАЗК та НАБУ, формування Ради громадського контролю ДБР, її повноваження конкретизовано спеціальним нормативно-правовим актом [31].

Також, до реформаторських процесів та антикорупційної діяльності залучаються громадські організації (Transparency International, Центр Протидії Корупції, «Наші Гроші», «Свідомо», «Ні Хабарництву», Антикорупційний комітет Асоціації українських правників тощо), які діють шляхом самодостатності та самофінансування.

Наприклад, Transparency International адмініструвала створення електронної системи публічних закупівель Prozorro. Після передачі її державному підприємству «Прозорро», організація зосередилась на моніторингу дотримання законодавства та розвитку аналітичних інструментів, для чого було

засновано проєкт DOZORRO. Також одним з напрямків діяльності є програма «Прозорі міста», в рамках якої здійснюється аналіз відкритості міських рад та надаються рекомендації щодо покращення ситуації та впровадження найкращих практик прозорості [7].

Стосовно можливості долучення до боротьби з корупцією окремої особи/групи осіб/організацій, то таким механізмом є подання звернення фізичних або юридичних осіб, засобів масової інформації, у тому числі через спеціальну телефонну лінію, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку щодо наявності корупційних ризиків у діяльності працівників системи публічної служби. Даний внутрішній механізм регламентовано Законом України «Про звернення громадян», а також Законом України «Про доступ до публічної інформації». Аналіз вказаних нормативно-правових актів дає змогу зробити висновок, що основною метою проведення перевірки інформації у зверненнях щодо корупційних ризиків об'єктивне та своєчасне реагування на можливі причини їхнього створення, мінімізація обсягів та подальше усунення.

Перевірка інформації щодо можливих корупційних ризиків здійснюється шляхом використання різних способів збору та аналізу інформації. Зокрема, вона може включати проведення співбесід із публічними службовцями, заявниками та іншими особами, направлення запитів до державних органів, підприємств, установ і організацій, отримання письмових пояснень, висновків експертів, а також вивчення документів та інших матеріалів, що мають значення для встановлення обставин справи [37].

Для забезпечення об'єктивності та неупередженості перевірки важливим є недопущення до її проведення осіб, які можуть бути особисто зацікавленими в її результатах. Такий підхід сприяє мінімізації корупційних ризиків і запобіганню виникненню конфлікту інтересів під час здійснення контрольних заходів.

У випадках розгляду складних або суспільно значущих звернень до процесу перевірки доцільно залучати керівництво відповідного органу публічної влади. На керівництво покладається обов'язок здійснювати контроль за ходом

проведення перевірки, оцінювати її результати та забезпечувати дотримання вимог чинного законодавства.

Усі отримані під час перевірки відомості повинні бути всебічно проаналізовані та узагальнені. Це дозволяє прийняти обґрунтоване, об'єктивне та законне рішення, що відповідає принципам належного врядування та забезпечує ефективне реагування на можливі прояви корупції.

Таким чином, участь громадськості в питаннях запобігання та протидії корупції безпосередньо зводиться до реалізації громадськими організаціями й свідомими громадянами свого морального, конституційного та громадянського права безпосередньо впливати на процес формування й діяльність антикорупційних органів, а також на сферу антикорупційної політики загалом шляхом взаємодії інституцій громадянського суспільства й держави під час прийняття соціально важливих рішень.

Однак, в якості недоліку діючої системи залучення громадськості у процес запобігання корупції визначено відсутність практики інтеграції громадських рад чи інших постійнодіючих колегіальних громадських утворень безпосередньо у процес комплектування регіональних та локальних органів публічної влади.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Зарубіжний досвід використання антикорупційних інструментів

Корупція виступає серйозною загрозою для розвитку будь-якої країни, підриваючи довіру громадян до державних інституцій, порушуючи рівні можливості та сприяючи нерівності. Україна, як і багато інших країн світу, веде активну боротьбу з корупцією та дотримується міжнародних стандартів та передового досвіду протидії корупційним проявам. Саме зарубіжний досвід в цій сфері може стати надзвичайно корисним для України, допомагаючи зміцнити правову систему та ефективність боротьби з корупцією. Саме адаптивне та виважене перейняття успішного досвіду розвинутих держав у протидії корупції на публічній службі є ключовим для покращення демократії, економічного розвитку, зміцнення правової системи, підвищення авторитету органів державної влади та органів місцевого самоврядування та відновлення рівня довіри громадян. Перейняття зарубіжного досвіду протидії корупційним проявам у публічній службі сприятиме стабільному, сталому розвитку України.

Так, на думку С. Задорожного, Україна може впровадити систему електронного доступу до публічної інформації, як це роблять такі країни, як Швеція. Це дозволить громадянам і журналістам отримувати доступ до документів і рішень, що стосуються публічної служби. Також Україна може перейняти практику країн Європейського Союзу щодо управління ризиками в державних органах. Цей процес включає впровадження систем контролю за фінансовими операціями, зовнішнього незалежного аудиту та процедур перевірки походження майна посадовців [14].

Рибак А., у своєму дослідженні аналізує досвід у сфері протидії корупційним проявам, який Україна може перейняти від США. Зокрема, це може бути модель Спеціального прокурора та Федерального бюро розслідувань (FBI) у США. Ці органи займаються розслідуванням корупційних злочинів, незалежно

від політичних впливів. Також у США розроблені відповідні системи, зокрема система електронного урядування (E-Government), яка дозволяє громадянам звертатися за послугами онлайн, уникнувши безпосереднього контакту з державними службовцями. США мають етичні кодекси для посадовців, які встановлюють норми поведінки та запобігають конфлікту інтересів. Україна може створити подібні стандарти у сфері публічної служби. Важливим також є активне та дієве залучення громадських організацій та журналістів до моніторингу діяльності посадовців і розкриття випадків корупції. Україна може перейняти досвід США щодо підтримки незалежних ЗМІ, захисту журналістів та забезпечення свободи слова [49, с.720].

Польща також приділяє на законодавчому рівні значну увагу протидії корупційним проявам у публічній службі. Зокрема, Закон про публічну службу (*Ustawa o służbie cywilnej*) окреслює провідною метою державної служби забезпечення професійного, надійного, неупередженого та політично нейтрального виконання державних завдань [59].

Законом про публічні закупівлі (*Ustawa o zamówieniach publicznych*), прийнятим 10 червня 1994 р., що набув чинності 1 січня 1995 р. було запроваджено систему державних закупівель. Послідовно, у подальших змінах, внесених до даного закону, один із найважливіших принципів, що застосовуються до укладання контрактів, – відкритість процедури – було розширено від прозорості протоколів до прозорості договорів про закупівлю. Зазначені зміни законодавчих положень вплинули на відносини між замовником і підрядником. Ринок, де домінував замовник, розвивався в бік вирівнювання позицій сторін. Це особливо помітно в контексті можливості спостерігати за діями замовника та подавати засоби правового захисту [60].

Законом про Центральне антикорупційне бюро (*Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym*) сформовано нормативно-правову основу діяльності провідного польського антикорупційного органу. Законом також закріплено визначення корупції в сфері публічної служби, під якою розуміється діяння, що полягає в обіцянці, пропозиції або наданні будь-якою особою, прямо чи

опосередковано, будь-яких неправомірних вигод особі, яка виконує державну функцію для себе чи для будь-якої іншої особи, в обмін на дії чи бездіяльність під час виконання своїх обов'язків; вимагання або прийняття особою, яка виконує державну функцію, прямо чи опосередковано, будь-яких неправомірних вигод для себе чи будь-якої іншої особи, або прийняття пропозиції чи обіцянки таких вигод в обмін на дію чи бездіяльність при виконанні своєї функції [58].

Варто також звернути увагу на німецький досвід нормативно-правового регулювання протидії корупції у публічній службі. Так, Законом про боротьбу з корупцією в публічному секторі (Gesetz zur Bekämpfung der Korruption im öffentlichen Bereich) врегульовано широкий спектр питань, пов'язаних із протидією корупції: прийом на роботу за сумісництвом, отримання подарунків, дисциплінарні положення, зміни до кримінального законодавства з протидії корупції, у тому числі з питань регулювання недобросовісної конкуренції та «антиконкурентних угод в закупівлях» [57].

Закон про державну службу (Beamtenstatusgesetz) здійснює регулювання статусу державних службовців штатів, муніципалітетів і муніципальних асоціацій, а також інших державних корпорацій, установ і фондів, що підлягають нагляду з боку держави. Так, у сфері протидії корупційним проявам державні службовці не можуть вимагати, приймати обіцянки або приймати будь-які винагороди, подарунки чи інші переваги для себе чи третіх осіб у зв'язку зі своєю посадою навіть після закінчення їх роботи [55].

У своїй праці О. Нестеренко стверджує, що перейняття досвіду країн Європи та США у сфері запобігання та протидії корупції може стикатися з рядом перешкод в українському контексті. Зокрема, акцентовано, що Україна має свою унікальну культуру, тому підходи, що працюють у США або Європі, можуть не завжди безпосередньо застосовуватися в українському суспільстві. Тобто, при спробах адаптації зарубіжного досвіду, слід обов'язково враховувати особливості української культури, її історичний контекст та взаємодію із системою влади [27].

Також реформи у сфері протидії корупції можуть стикатися з бюрократичними перешкодами або відсутністю ефективних механізмів

впровадження. Процес перейняття досвіду та змін може затягнутися через недостатню спроможність управлінських структур швидко реалізовувати необхідні реформи. Щоб успішно перейняти досвід США та країн Європи у сфері протидії корупції слід враховувати ці складнощі та розробити виважену стратегію. Поступове впровадження реформ, залучення громадськості та зовнішніх партнерів може сприяти досягненню позитивних результатів. Зокрема О. Прохоренко зазначає, що впровадження ефективних антикорупційних реформ може супроводжуватися опором з боку впливових політичних та бізнесових структур, які мають інтереси у збереженні корупційної системи. Це може мати наслідком надмірне політичне напруження та перешкоди на шляху впровадження необхідних змін [33, с. 76].

Вищенаведений аналіз закордонних антикорупційних механізмів дає можливість сформулювати наступні висновки щодо аналізу закордонної реалізації антикорупційних політик і заходів запобігання та протидії корупції, які можуть бути корисними до запозичення Україною:

1) розгляд сучасного стану антикорупційної політики й заходів, що реалізуються провідними державами, які зарекомендували себе як лідери в цьому процесі, завжди буде актуальним з огляду філософсько-правової, соціально-економічної, транскордонної та іншої сутності корупції;

2) позитивний досвід окремих країн переконливо свідчить про можливість існування альтернатив, тобто кращих умов, обставин і ресурсів для людського існування. Основним фактором який унеможливорює позитивну трансформацію України, є ніщо інше як корупція, корумпованість людей, що знаходяться при владі.

Також на основі здійснення деталізованого аналізу нормативно-правових актів згаданих держав встановлено, що є потреба в подальшій розбудові морально-етичної складової публічної служби та втіленні високих моральних стандартів у нормативно-правовому регулюванні діяльності державних службовців.

3.2. Перспективи розвитку та підвищення ефективності антикорупційних механізмів у системі публічного управління України

Розвиток антикорупційного законодавства на засадах європейських стандартів є логічним наслідком євроінтеграційних процесів України, засобом реалізації зобов'язань перед міжнародними партнерами, покликане продовжити імплементацію передового міжнародного досвіду країн-учасниць ЄС у сфері запобігання та протидії корупції. Проте саме відсутність в Україні належного рівня боротьби з корупцією не дозволяє їй стати повноцінною, успішною демократичною державою та перешкоджає її здатності ефективно реагувати на виклики сьогодення, зокрема порушення свого суверенітету та територіальної цілісності. Міжнародна спільнота відзначає стійкість впливу українських олігархів, що лежить в основі постійної корупції в країні. Олігархи захопили українську державу, витісняючи некорумповані політичні партії та конкуруючи один з одним та прагнути поширити особисті зв'язки на монополії, підтримувані державою.

Насамперед в контексті дослідження перспектив розвитку протидії корупційним ризикам у окремих сферах системи публічної служби, в першу чергу, слід звернути увагу на оборонну сферу системи публічної служби.

Як й низка інших сфер публічного управління, сфера оборони має чимало корупційних ризиків, що негативно відображаються на її реалізації та можливості забезпечення потреб Сил оборони. Як свідчить практика, наведені ризики насамперед пов'язані із оборонними закупівлями. Так як Україна повинна захищати свою територіальну цілісність та незалежність, особливо у зв'язку з повномасштабною збройною агресією з боку Російської Федерації, сьогодні задля забезпечення національної безпеки та оборони в Україні значна частина фінансових ресурсів виділяється на закупівлю товарів, робіт і послуг оборонного призначення. О.М. Гресь зазначає, що дослідження корупції в оборонній сфері України ускладнено у зв'язку з надмірною засекреченістю оборонних закупівель,

а аналіз тендерів здійснюють лише декілька недержавних (неурядових) громадських організацій» [9, с. 128].

З метою усунення корупційних ризиків у оборонній сфері, необхідно доопрацювати новоприйнятий Закон України «Про оборонні закупівлі». Зокрема, доцільним видається здійснення регламентації порядку визначення ступеню локалізації виробництва та шляхів його підтвердження; закріплення випадків, в яких можуть використовуватись торги з обмеженою участю; врегулювання порядку скасування відкритих торгів та ін. Окрім того, слід розглянути запровадження Реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель.

Також, при розкритті перспективних напрямів розвитку механізмів протидії корупційним ризикам слід звернути увагу на сферу земельних відносин, оскільки це питання одне з найактуальніших в Україні, так як наша держава у глобальному рейтингу орних земель у їх співвідношенні до загальної площі займаної території займає одну з найвищих позицій.

Системний аналіз чинного земельного законодавства та нормативно-правових актів у сфері публічного управління земельними правовідносинами, надав змогу зробити висновок, що нині в Україні існує чимала кількість корупційних ризиків у даному напрямку, що обумовлено застарілістю та окремими прогалинами в правовій базі, що зокрема підкреслено напрацюваннями НАЗК. Експерти цього органу публічної влади здійснили комплексний аналіз вказаної сфери та виявили більше тридцяти найбільш поширених корупційних ризиків у сфері земельних відносин, зокрема, незаконне виведення особливо цінних земель через механізм отримання ділянки для обслуговування будинку; маніпуляції під час визначення ставки орендної плати за користування землями державної та комунальної власності; конфлікт інтересів при складанні документації інженерами-землевпорядниками; безкоштовна передача земельних ділянок фіктивним житлово-будівельним кооперативам; незаконне відчуження земель водного фонду та ін.[51].

Як перспективний напрямок протидії наведеним корупційним ризикам, за доцільне можливим видається запровадження економічної процедури зміни цільового призначення із встановленням обов'язковості сплати до бюджету різниці вартості, що має сплатити власник чи користувач відповідної земельної ділянки. Така компенсація може значним чином зменшити ймовірність використання корупційних механізмів, що після закріплення прозорих альтернатив позбавляться корупційної привабливості. З метою реалізації такої пропозиції, видається доцільним внести відповідні зміни до Земельного Кодексу України.

Також, видається доцільним зосередження уваги на такому корупційному ризикові як передача прав на земельну ділянку в обхід процедури аукціонів. Можливим інструментом антикорупційної боротьби є закріплення обмеження площі земельних ділянок державної чи комунальної власності, що можуть передаватися в оренду поза аукціонами. Окрім того, вважається доцільним переведення земельних торгів в електронну торгову систему, доопрацювавши порядок проведення аукціонів.

В контексті дослідження протидії корупційним ризикам у окремих сферах системи публічної служби слід звернути увагу й на сферу надання адміністративних послуг. Актуальність даного питання обумовлюється не тільки потребою в удосконаленні системи публічного управління задля запобігання корупції, а й зміни підходів до діяльності публічних службовців, зокрема переорієнтування їх насамперед на якісне та ефективне надання адміністративних послуг. Останні в умовах проведення адміністративної реформи виступають важливим інструментом здійснення публічного управління.

Одним із найбільших корупційних ризиків у сфері надання адміністративних послуг виступає можливість особистого спілкування споживача адміністративної послуги із посадовою особою адміністративного органу, яка надає адміністративну послугу. Також до корупційного ризику у сфері надання адміністративних послуг можна віднести відсутність вибору в особистоживача послуги способу звернення за адміністративною послугою. На

законодавчому рівні щодо більшості адміністративних послуг не передбачені будь-які альтернативні способи звернення, окрім безпосереднього звернення споживача до органу публічної адміністрації. Оскільки у більшості випадків особа незацікавлена у зайвих витратах (якими є і витрати на корупцію), тому, обираючи форму звернення, особа орієнтуватиметься на законність своєї позиції та поінформованість про правила надання послуги. Зокрема, І. Коліушко, В. Тимошук, О. Банчун зазначають, що, у разі поганої обізнаності про послугу, особа зацікавлена особисто відвідати орган влади (альтернативою цьому є лише добре організована функція з консультування). У всіх інших випадках особа уникатиме особистого візиту до адміністративного органу та спілкування з його працівниками і за можливості, використовуватиме альтернативні форми звернення: пошту, електронну пошту тощо. Однак зазначені корупційні ризики можуть бути мінімізовані або повністю нейтралізовані при запровадження сучасних інформаційних технологій [17, с.37].

Ще одним вагомим корупційним ризиком у сфері надання адміністративних послуг є загальна складність процедури надання багатьох адміністративних послуг. На думку С. Денисюк, внаслідок залучення до надання адміністративних послуг великої кількості органів (інстанцій), вимагання великої кількості документів приватна особа-споживач часто ставить в умови, коли майже нереально (або можливо лише за надзвичайних витрат часу та нервів) у легітимний спосіб досягнути позитивного результату надання адміністративних послуг [10, с.27].

Окремо слід наголосити, що важливе значення для демократії та верховенства права мають гарантії свободи преси. Здатність українських засобів масової інформації бути учасниками боротьби з корупцією є важливим антикорупційним механізмом, адже саме ЗМІ здатні проводити розслідування там, де це ускладнено або неможливо зі сторони слідчих податкових або інших правоохоронних органів з різних. Розслідувальна журналістика, на яку складно здійснювати відкритий тиск або приховану помсту з боку державних органів чи економічно впливових осіб, має велике значення для виявлення зловживання

службовим становищем і владою, а тому виступає як високоефективний захист проти системної корупції.

В першу чергу, антикорупційному потенціалу ЗМІ заважає їхня переважно цілковита залежність від власників. Деякі ЗМІ з'явилися виключно як певні політичні проєкти деяких осіб і переважно ними й залишилися. Власниками є не лише приватні особи, а й держава/муніципальні органи. Саме тому українські ЗМІ мають навести лад насамперед у стосунках між собою, консолідуватися, напрацювати загальні механізми роботи з владою. А крім того, необхідно підвищувати якість розслідувального контенту й намагатися змінювати форму його подачі, робити його доступнішим для пересічного глядача/читача [56].

Таким чином, сформовані пропозиції щодо оптимізації реалізації адміністративно-правового забезпечення запобігання та протидії корупції з урахуванням європейського бачення майбутнього України вимагають внесення змін і доповнень до низки законодавчих актів України відповідними нормами адміністративного, кримінального й дисциплінарного характеру.

У ході дослідження встановлено, що підвищення ефективності протидії корупції значною мірою залежить від подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері публічної служби. Досягнення цієї мети можливе зокрема шляхом посилення інституційної спроможності незалежних антикорупційних органів, удосконаленні механізмів фінансового контролю та декларування доходів і майна посадових осіб, розвитку ефективних процедур виявлення та розслідування корупційних правопорушень, а також формування високого рівня правової культури та антикорупційної свідомості громадян.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язано актуальне науково-практичне завдання щодо визначення дієвості інструментів протидії корупції в органах публічного управління. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі підсумкові висновки:

1. Досліджено сутність, зміст та правову природу корупції як деструктивного суспільно-правового явища в системі публічного управління. Встановлено, що вона полягає у протиправному використанні посадовими особами своїх службових повноважень та пов'язаних із ними можливостей задля отримання неправомірної вигоди. Доведено, що в сучасній доктрині корупція трактується не просто як сукупність окремих правопорушень, а як системна інституційна деформація, що викривляє ключові цілі та функції державного апарату.

2. Виявлено та систематизовано ключові причини виникнення корупційних практик, серед яких базовими є правовий нігілізм, недосконалість процедур державного контролю, системні недоліки в кадровому забезпеченні («негативна селекція») та толерантність суспільства до побутової корупції. Обґрунтовано руйнівні наслідки цього явища для всіх сфер життєдіяльності держави, зокрема: в управлінській сфері – деградація інституційної спроможності влади; в економічній – масштабні втрати бюджету (близько 20 млрд доларів США щорічно) та гальмування реформ; у соціально-політичній – поглиблення суспільної нерівності та виникнення критичних ризиків для отримання міжнародної фінансової допомоги.

3. Проаналізовано нормативно-правові та інституційні засади запобігання та протидії корупції в Україні. Вивчено генезу вітчизняного антикорупційного законодавства та констатовано перехід від фрагментарних каральних заходів до розбудови комплексної превентивної моделі на основі Закону України «Про запобігання корупції». Розглянуто архітектуру спеціалізованих органів (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, ДБР, АРМА), визначено їхні повноваження та оцінено

багаторівневу систему юридичної відповідальності (дисциплінарну, адміністративну та кримінальну) за вчинення корупційних діянь.

4. Досліджено сучасні організаційно-правові інструменти протидії корупції в органах публічного управління. Пріоритетну увагу приділено механізмам превентивного характеру. Визначено високу ефективність обов'язкового електронного декларування доходів і витрат, інструментів врегулювання конфлікту інтересів та розробки внутрішніх антикорупційних програм. Виокремлено роль цифрових інструментів, які мінімізують людський фактор через переведення послуг в онлайн-площину, та громадських механізмів контролю (діяльність ЗМІ та інститутів громадянського суспільства).

5. Узагальнено передовий зарубіжний досвід реалізації антикорупційної політики (зокрема країн Європейського Союзу). Встановлено, що успішні світові моделі базуються на триєдинстві: жорсткій невідворотності покарання, максимальній прозорості публічних фінансів та високому рівні правової культури населення. З'ясовано, що міжнародна практика орієнтована на ліквідацію умов, які роблять корупцію можливою, шляхом спрощення бюрократичних процедур та забезпечення повної фінансової підзвітності службовців.

6. Сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення антикорупційної системи України в контексті євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що підвищення ефективності протидії корупції прямо залежить від модернізації адміністративно-правового регулювання у сфері публічної служби. Основними векторами розвитку визначено: посилення інституційної спроможності та незалежності діючих антикорупційних органів; удосконалення механізмів фінансового контролю та цифровізації публічних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназюк О.О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 167-169. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).
2. Вербановський В. В. Протидія корупційним ризикам в системі публічної служби : дис. ... доктора філософії : 281. Національний університет «Одеська політехніка». Одеса, 2023. 243 с.
3. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 8-16
4. Гаращук В.М. Стратегія і тактика боротьби з корупцією. Концепція боротьби з корупцією в Україні. Міністерство юстиції України. Підготовчі матеріали. Координатор-центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України. Київ, 1997. 245 с
5. Гончарук Г.О. Реалізація заходів подолання та попередження корупції в органах державної влади. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6678 (дата звернення: 10.05.2026)
6. Голобородько Т.В., Дубіна О.Д. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та європейські орієнтири. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1260> (дата звернення: 10.05.2026).
7. Головна - transparency international Ukraine. Transparency International Ukraine - Знизити рівень корупції. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 25.05.2026).
8. Гошовська В.А. Політична корупція як об'єкт наукового дослідження *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2017. Вип. 2. С. 223-240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2017_2_15 (дата звернення: 24.04.2026)
9. Гресь О.М. Корупційні ризики під час здійснення оборонних закупівель. *Інформація і право*. 2021. № 1. С. 128-133

10. Денисюк С.Ф. Запобігання корупційним ризикам під час надання адміністративних послуг: питання сьогодення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С.26-28

11. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи : Наказ М-ва юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 : станом на 1 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text> (дата звернення: 25.05.2026).

12. Дмитрієв Ю.В. Моніторинг способу життя публічних осіб як один із механізмів запобігання корупції в системі державного управління. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 63-67

13. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким : Іст. док. Україна від 05.04.1710. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_003#Text (дата звернення: 25.05.2026).

14. Задорожний С.А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2018. С.45

15. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 11 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 25.05.2026).

16. Коломосьць Т.О., Кушнір С.М. Моніторинг способу життя як засіб запобігання корупції за законодавством України: чи є вибір терміна? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 49-53 URL: https://lsej.org.ua/5_2019/11.pdf (дата звернення: 28.04.2026).

17. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольнаглядової діяльності в Україні. За ред. І.Б. Коліушко, В.П. Тимошук, О.А. Банчун та ін. К. : Москаленко О.М., 2009. С. 37

18. Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення в цілому. Колектив авторів. Київ: Ваїте, 2018. 42 с.

19. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. За ред. авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
20. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : Конвенція Ради Європи від 27.01.1999 № ETS173 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 25.05.2026).
21. Малиновська Н.Л., Непомнюща А.Г. Електронне декларування у системі забезпечення фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. *Public Administration and Regional Development*. 2017. № 7. С. 186-216
22. Марченко А.В. Форми участі громадськості в реалізації антикорупційної реформи в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2020. № 1. С. 23
23. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.
24. Міжамериканська конвенція проти корупції : Конвенція Орг. Америк. Держав від 29.03.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text (дата звернення: 25.05.2026).
25. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб : Міжнар. док. Орг. Об'єдн. Націй від 23.07.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text (дата звернення: 25.05.2026).
26. Моніторинг способу життя: огляд міжнародної практики, можливість застосування в Україні. Київ, 2016. 36 с
27. Нестеренко О.В. Громадянське суспільство vs. корупція в Україні: підручник. Київ: Дух і літера, 2019. С.99
28. Ортинський В.Л. Правові питання організації проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: зб. наук. праць. 2015. № 813. С. 66-70

29. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 04.12.2019 № 1137 : станом на 3 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

30. Питання проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком : Постанова Каб. Міністрів України від 26.10.2016 № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2016-п#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

31. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань : Указ Президента України від 05.02.2020 № 42/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

32. Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро : Постанова Каб. Міністрів України від 16.02.2022 № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-2022-п#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

33. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03. Київ, 2004. С.76

34. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI : станом на 2 берез. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

35. Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками : Наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 28.12.2021 № 830/21 : станом на 9 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

36. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII : станом на 7 трав. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

37. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР : станом на 24 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

38. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII : станом на 25 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

39. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 30 трав. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.05.2026).

40. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI : станом на 1 верес. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення: 01.05.2026).

41. Про засади запобігання та протидії корупції : Роз'яснення М-ва юстиції України від 09.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0014323-12#Text> (дата звернення: 01.05.2026).

42. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування : Наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 26.10.2023 № 236/23 : станом на 28 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1873-23#Text> (дата звернення: 12.05.2026)

43. Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків : Рішення Нац. агентства з питань запобігання корупції від 17.06.2016 № 2 : станом на 13 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16#Text> (дата звернення: 12.05.2026)

44. Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції : Наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 29.07.2020 № 325/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0787-20#Text> (дата звернення: 12.05.2026)

45. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції :

Наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 № 102/20 : станом на 27 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0361-20#Text> (дата звернення: 12.05.2026)

46. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII : станом на 25 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

47. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII : станом на 30 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 24.04.2026)

48. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

49. Рибак А. І. Державна політика боротьби з корупцією у США: нормативно-інституційний аспект. *Науковий вісник «Гілея»*. 2021. Вип. 50. С.717-725.

50. Серьогін С.С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади. *Держ. упр. та місц. самоврядування: зб. наук. пр. Д.: ДРІДУ НАДУ*, 2009. Вип. 3 (3). С. 203

51. Стратегічний аналіз корупції. Земельна корупція. Топ 30 корупційних ризиків та шляхи їх подолання. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/03/30_antikor_land.pdf (дата звернення: 19.05.2026).

52. Тіньков А. Л. Запобігання і протидія політичній корупції в системі державного управління України : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2013. 23 с.

53. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція». *Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ*. 2015. No 4 (97). С. 181-194

54. Antonyik A. B., Demchenko V. O. Criminal responsibility for corruption offenses based on compliance with the principles of legal responsibility. *Uzhhorod*

national university herald. series: law. 2024. Vol. 3, no. 85. P. 231–235. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.36> (дата звернення: 01.05.2026).

55. Beamtenstatusgesetz / Information portal on legal information «dejure.org». URL: <https://dejure.org/gesetze/BeamStG> (дата звернення: 25.05.2026).

56. European integration portal. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf> (дата звернення: 25.05.2026).

57. Gesetz zur Bekämpfung der Korruption im öffentlichen / Bereich Deutscher Bundestag. URL: <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zurbek%C3%A4mpfung-der-korruption-g-sig-13020499/121217> (дата звернення: 25.05.2026).

58. Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym / Kancelaria Sejmu. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20061040708/U/D20060708Lj.pdf> (дата звернення: 12.05.2026)

59. Ustawa o służbie cywilnej / Kancelaria Sejmu. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20082271505/U/D20081505Lj.pdf> (дата звернення: 12.05.2026).

60. Ustawa o zamówieniach publicznych / Urząd Zamówień Publicznych. URL: <https://www.uzp.gov.pl/urząd-zamowien-publicznych/historiauzp/ustawa-o-zamowieniach-publicznych> (дата звернення: 25.05.2026).

ДОДАТКИ

Міністерство освіти і науки України
 Національний університет
 «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 Ghent University (Бельгія)
 «1 DECEMBRIE 1918» University of Alba Iulia (Румунія)
 UNIVERSITY ISMA (Латвійська республіка)
 VARNIA FREE UNIVERSITY «CHERNORIZETS HRABAR» (Болгарія)
 Академія праці, соціальних відносин та туризму
 Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
 Національний технічний університет «Дніпропетровська політехніка»
 Національний університет «Чернігівська політехніка»
 Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
 Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

23 квітня 2026 року

Полтава – 2026

УДК 35.073:34(477)

О64

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Національного університету
імені Юрія Кондратюка заборонено

Редакційна колегія:

М. І. Лахижа, д. держ. упр., професор;
В. П. Задорожний, д. держ. упр., професор;
І. О. Кульчій, к. держ. упр., доцент.

Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні : Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 23 квітня 2026 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2026. 228 с.

У збірнику матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції розглядаються теоретичні та правові аспекти трансформації системи публічного управління з урахуванням зарубіжного досвіду та воєнного стану в Україні, шляхи та методи оптимізації діяльності органів влади на місцевому рівні, іноземний досвід впровадження сучасних систем та методів управління в діяльність органів влади, організаційні та фінансові аспекти забезпечення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, правові механізми створення інклюзивного суспільства, розвиток публічного та приватного права.

Розрахований на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

УДК 35.073:34(477)

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів
відповідають автори.*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	12
<i>Адамович Віталій Романович</i> РЕГЛАМЕНТАЦІЯ КАДРОВОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ.....	12
<i>Александрович Андрій Олександрович</i> ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ АДВОКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	14
<i>Арабаджийський Ніколай Запрінов</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ.....	16
<i>Білоусов Петро Сергійович</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	18
<i>Гончарук Наталія Трохимівна,</i> РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ.....	20
<i>Гошовська Єлизавета Євгенівна,</i> КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	24
<i>Діденко Софія Валентинівна</i> ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	26
<i>Задорожний Володимир Петрович,</i> <i>Шевченко Наталія Миколаївна</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	28
<i>Качан Яна Віталіївна</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ.....	30
<i>Казакова Олександра Дмитрівна,</i> ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	33
<i>Костенко Валерія Юріївна</i> СИСТЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ ТА КІБЕРЗАГРОЗ У КРАЇНАХ ЄС.....	36

2. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2016 р. № 474-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#Text>

3. Державне управління в Україні. Оцінювання на відповідність Принципам державного управління. Sigma (2024). URL : https://www.sigmaxweb.org/content/dam/sigma/uk/publications/reports/2024/02/public-administration-in-ukraine_27a46a58/b0dd70ef-uk.pdf

4. Міністр КМУ презентував стан реформи державного управління під час конференції ОЕСР. 07 листопада 2023 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministr-kmu-prezentuvav-stan-reformy-derzhavnoho-upravlinnia-pid-chas-konferentsii-oesr>

5. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

6. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

7. Про державну службу: Закон України від 17 лист. 2011 р. № 4050-VI (втратив чинність на підставі Закону № 889—VIII від 10.12.2015 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4050-17#Text>

8. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 лип. 1998 р. № 810/98 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

9. Goncharuk, N., Pyrohova, Y., Suray, I., Prokopenko, L and Prudius, L. (2023). Reformation Public Administration in Ukraine in the Context of European Integration: Current State, Problems and Priorities. Economic Affairs, Vol. 68, No. 03, pp. 1611-1625, September 2023 DOI: 10.46852/0424-2513.3.2023.27

*Гошовська Єлизавета Євгеніївна,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
освітньої програми «Публічне управління та адміністрування»*

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Корупція є одним із головних викликів, що підриває засади ефективного публічного управління. Вона деформує систему ухвалення управлінських рішень, нівелює принципи законності, прозорості та підзвітності, спричиняє втрату довіри громадян до інституцій влади. В умовах воєнного стану, коли управлінські ресурси мають бути мобілізовані на подолання кризових викликів, наявність корупції особливо критично впливає на здатність держави ефективно функціонувати.

Необхідність вжиття системних заходів для недопущення корупційних схем обумовлена не лише внутрішніми викликами, а й потребою збереження довіри міжнародних партнерів. Україна значною мірою покладається на зовнішню фінансову допомогу, гранти та кредити міжнародних організацій, які потребують чіткої звітності та прозорості у витрачанні коштів. Будь-які прояви корупції підривають довіру до України як надійного партнера, що негативно позначається на економічній стабільності та можливостях подальшого залучення фінансування.

Після початку повномасштабного вторгнення агресора, в умовах оптимізації державних витрат з метою забезпечення обороноздатності нашої країни, проблематика корупційних проявів у публічному управлінні лише загострилася. За результатами соціологічного дослідження, проведеного у 2024 році соціологічною компанією Info Sapiens «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність», у рейтингу проблем, які найбільше турбують наших громадян, корупція посідає друге місце. До того ж поширеність корупції як проблеми значно зростає. У 2024 році прояв корупції зазначили дуже серйозною проблемою 79,4% опитаних громадян, що є більшим показником ніж у 2023 році. Таким чином, оцінка серйозності проявів корупції статистично значуще зростає другий період поспіль (2023 і 2024 рр.). У 2024 році цей показник досяг найбільшого значення з 2021 року [1].

Високий рівень занепокоєння громадян обумовлений тим, що корупція має системний характер і негативно впливає на економічний розвиток, державне управління та довіру до публічної влади. Для проведення аналізу змісту цього негативного явища варто визначити що саме являє собою корупція.

У сучасній науковій літературі корупція розглядається як системне явище, яке пронизує усі рівні влади, починаючи з найвищих органів до місцевого самоврядування. За визначенням Закону України «Про запобігання корупції» [2], це використання особою наданих їй повноважень з метою одержання неправомірної вигоди. Водночас, у сфері публічного управління - означає викривлення інтересів держави через особисті або корпоративні інтереси посадових осіб.

Доктринально корупція розглядається як соціально-політичне явище, яке руйнує основи державності, послаблює управлінські інститути, гальмує економічний і соціальний розвиток. Вона порушує баланс між публічними та приватними інтересами, призводячи до прийняття неефективних, упереджених або неправомірних управлінських рішень [2].

Корупція в системі публічного управління є вже глибоко вкоріненим явищем, котре підриває легітимність влади, знижує ефективність управлінських рішень, провокує зловживання публічними ресурсами та зменшує довіру громадян до державних інституцій.

Вважаємо, що з метою підвищення ефективності антикорупційної політики в державі варто реалізувати наступні антикорупційні заходи

як: проведення інституційного зміцнення антикорупційних органів – тобто забезпечити їх достатнє фінансування, кадрову незалежність і політичну неупередженість, а також посилити їхню ефективну координацію; продовження цифровізації адміністративних процедур – тобто розширити використання інструментів електронного урядування (електронні тендери, бюджети, кадрові конкурси) для мінімізації впливу «людського фактору»; розширення механізмів державного фінансового контролю – відповідно запровадити системи автоматичного моніторингу витрат державних органів тощо.

Отже, саме комплексна реалізація вищезазначених заходів допоможе позитивно вплинути на обмеження проявів корупції, сформувавши більш стійке середовище доброчесності в системі публічного управління.

Література:

1. Соціологічне дослідження, проведене 2024 року соціологічною компанією Info Sapiens «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/333/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_IS_NACP_2024_UKR.pdf.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 28.12.2014 р. No 77-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Діденко Софія Валентинівна

Національний університет

*«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
магістрант спеціальності «Публічне управління та
адміністрування»*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Однією з цілей Європейського Союзу (далі – ЄС) є збереження спільної європейської культурної спадщини – в сфері мови, літератури, театру, танцю, радіо і телебачення, образотворчого мистецтва, архітектури і ремесла та ін. – та допомога в доступі до неї для суспільства. ЄС підтримує культурну і творчу індустрію через: власні програми підтримки; власні фонди; підтримку науково-дослідних проєктів; співпрацю з партнерами всередині ЄС і за його межами.

З культурою також пов'язана політика ЄС щодо інших сфер: освіти (включаючи вивчення мов), наукових досліджень, підтримки інформаційних та телекомунікаційних технологій, соціальної політики і регіонального розвитку [1].

На даний момент, в країнах світу визнана так звана концепція «підтримки культури». Вона розвивається з ідей самоцінності й самостійності сфери культури та мистецтва, що не звільняє державу від обов'язку зберегти цю самоцінність навіть в умовах ринкової економі-